

4. Салистра И. Д. Методика обучения немецкому языку в средней школе / И. Д. Салистра. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во Министерства просвещения РСФСР, 1958. – 324 с.
5. Миролюбов А. А. История отечественной методики обучения иностранным языкам / А. А. Миролюбов. – М. : СТУПЕНИ – ИНФРА, 2002. – 448 с.
6. Пассов Е. И. Урок иностранного языка в средней школе / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение. – изд. 2-е. – 1988. – 223 с.
7. Заслуженюк В. С. Інтернаціональне виховання в школі / В. С. Заслуженюк. – К. : Радянська школа, 1975. – 142 с.

The article highlights the peculiarities of the development of the most fundamental forms of learning activities in schools with advanced study of German during the second half of the XX th century.

Key words: *a form of learning, strategy of study, foreign language.*

УДК 37.06.4.2

Карандаш М. М.*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті обґрунтовано теоретичні підходи до проблеми розвитку в майбутніх учителів культури спілкування, розкрито доцільності її формування у студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Ключові слова: *культура спілкування, діалог, міжкультурне спілкування, взаємодія.*

На сучасному етапі розвитку суспільства інтерес вчених до моральних проблем не зменшується. Посилення уваги педагогів до питань формування духовно-морального потенціалу суспільства зумовило й інтерес до культури спілкування. Це пояснюється тим, що розвиток такої культури є складовою морального виховання, у свою чергу, сформована моральна культура проявляється більшою мірою саме у спілкуванні. І це виправдано, адже спілкування, будучи основою міжособистісних стосунків, може сприяти як досягненню консенсусу, консолідації, так і розрізненню. Тому на даний час, пріоритетним напрямком системи освіти має стати розвиток культури спілкування, яка надасть можливість правильно встановити контакт, обмінюватися інформацією, адекватно сприймати установки, переживання партнера, узгодити дії з іншими партнерами, тобто побудувати позитивні стосунки.

Формування культури спілкування зумовлене необхідністю підвищення якості підготовки спеціалістів, а також сприяє особистісному й духовному розвитку людини. У зв'язку з цим, у процесі підготовки студентів варто приділяти значної уваги розвитку комунікативної компетентності, що визначає ефективність спілкування, яке є провідним видом взаємодії між індивідами.

В останні десятиліття більшість науковців активно досліджували проблеми культури спілкування. Різні її аспекти досліджували С. Алферова, А. Бодальов, П. Вацлавик, Д. Джонсон, В. Іванова, І. Кон, Ф. Кузін, А. Леонтьєв, М. Пірен, А. Свенцицький, В. Семиченко, Л. Шевченко, В. Шепель. Питання міжкультурного спілкування – В. Заслуженюк, С. Кучеряну, В. Мірошниченко, Є. Денгуб, В. Присакар, Т. Рюлькер, А. Садохін; еволюцію теорії міжкультурного спілкування – С. Нієто; діалог культур – В. Біблер. У XXI столітті досить актуальними стали питання міжкультурного спілкування. Першими до їх розробки вдалися науковці в США, де виникла необхідність вивчення проблеми конфронтації різних расових та етнічних груп. Дослідникам вдалося обґрунтувати комплексність феномену людського спілкування загалом, а також

* © Карандаш М. М., 2012

значні відмінності в стандартах, цінностях, уявленнях, моделях мислення та поведінки, які властиві представникам різних культур, зокрема. Серед зарубіжних та українських дослідників, що розглядали проблеми міжкультурного спілкування, заслуговують на увагу праці З. Гасанова, В. Заслуженюка, С. Кучеряну, В. Мірошниченка, С. Ніето, В. Присакара, Т. Рюлькера, А. Садохіна. Зважаючи на певні розробки науковців з даної проблеми, переконані, що питання розвитку культури спілкування студентів педагогічних вузів ще потребує розгляду.

Мета статті – обґрунтування теоретичних підходів до проблеми розвитку у студентів культури спілкування, розкриття доцільності її формування у майбутніх учителів.

Сьогодні науковці багатьох галузей все більше уваги звертають на проблему спілкування, вказуючи на необхідність його розвитку. Спілкування містить систему знань, норм, цінностей, зразків та способів поведінки, які людина має можливість реалізувати в діловому та емоційному спілкуванні. Тому доцільність формування її культури не викликає сумнівів.

На думку Н. Смирнової, культура спілкування, як складне особистісне утворення, характеризується ступенем засвоєння, прийняття, застосування й збагачення особистістю духовних багатств суспільства в сфері спілкування (цінностей, норм, наукових знань). Вона вважає, що в культурі спілкування людини наявна єдність духовної та поведінкової складових. До духовної складової особистості вона відносить ставлення до культури спілкування суспільства – соціальних духовних скарбів суспільства – моралі, етикету, знань. Поведінкова – характеризує реальну поведінку особистості в спілкуванні з людьми [4]. Разом з тим дослідниця зазначає, що засвоєння норм є важливим, але не визначальним аспектом суспільної поведінки особистості, оскільки часто порушення норм співвідноситься з добрим знанням нормативних правил. Про це пишуть й інші науковці, але, незважаючи на різнобічне розуміння сутності культури спілкування, виділяють схожі її компоненти: ціннісний – характеризує значимість для особистості норм й цінностей гуманітарної освіти; когнітивний – являє собою знання й уміння особистості у сфері спілкування; поведінковий компонент характеризує реалізацію цінностей, норм і правил у ситуаціях повсякденного спілкування [4].

Культура спілкування визначає способи взаємодії людей у певних ситуаціях, виходячи з норм, національної самобутності суспільства, в ній відображаються ціннісні орієнтації, позиції, соціальні ролі, які виконує особистість у суспільстві. Здатність грамотно спілкуватися, знаходити точки дотику, доходити до консенсусу визначає не тільки адаптаційні процеси, але й професійну реалізацію.

Звичайно культура спілкування залежить не лише від особистості та її комунікативних можливостей, а також від набутих знань, умінь та навичок встановлювати контакти, тому в процесі роботи зі студентами на це важливо звертати увагу.

Під час спілкування необхідними є й комунікативні установки особистості на взаємодію з іншою людиною, особливо іншої національності. Від умінь піти на контакт з представниками інших культур, а також його налагодити залежить успіх міжкультурного спілкування. Тому доречно, працюючи зі студентами, використовувати різні форми й методи роботи, які б сприяли розвиткові умінь будувати діалог культур.

Дослідник даної проблеми З. Гасанов зазначає «Міжнаціональне спілкування – це певні взаємозв'язки та взаємовідносини, в процесі яких люди, що належать до різних національних спільнот і дотримуються різних релігійних поглядів, обмінюються досвідом, духовними цінностями, думками, почуттями» [1]. Міжкультурне спілкування – процес обміну інформацією між окремими особистостями та групами людей, що мають суттєві відмінності в сприйнятті та поведінці [1]. Такі відмінності впливають на характер, форму та результат спілкування. Учасники процесу міжкультурної комунікації вносять у нього особливості своєї культури, які функціонують як основи інформації, що передається та отримується. Успіх його залежить від розуміння учасниками цих відмінностей та усвідомлення єдності й доцільності в досягненні поставленого завдання.

Розвиток міжкультурного спілкування у майбутніх учителів дуже важливий процес, адже вони мають знати, що кожна етнічна спільнота відзначається певною своєрідністю культури спілкування. А оскільки сучасне суспільство є полікультурним, то набуті у ВНЗ знання згодом доведеться застосовувати в професійній діяльності.

Формування культури міжкультурного спілкування містить такі аспекти: визначення мети і завдань; ознайомлення з науковими знаннями про права та свободу людини, народів; про нації та міжнаціональні відносини, про раси та релігійні конфесії; виховання громадянських та загальнолюдських почуттів, свідомості; розвиток позитивного досвіду у спілкуванні з людьми, що належать до різних національних, расових, релігійних груп; забезпечення високоморальної мотивації вчинків та поведінки під час спілкування [2].

Під час організації процесу формування міжкультурного спілкування треба враховувати фактори, що впливають на взаємини між людьми. Цей факт важливий, оскільки взаємостосунки народів і країн, а також етносоціальна ситуація, що склалася у світі, впливає на формування у людей загальних норм культури поведінки. Інформація, яку люди отримують через пресу, телебачення, також впливає на міжкультурну комунікацію, оскільки від того, які відомості (позитивні чи негативні) подають про ту чи іншу народність, буде залежати бажання особистості вступати у взаємодію з її представниками. Негативна інформація може породити відсторонення від інших національних спільнот.

Важливим фактором у формуванні міжкультурної комунікації є власний досвід спілкування особистості з представниками тієї чи іншої етнічної групи, що склався в процесі взаємодії. Він дає можливість самому скласти враження про партнера, а не керуватися вже готовими (інколи не досить об'єктивними). Отже, розвинуті навички міжкультурної комунікації позитивно впливатимуть на процес спілкування.

Сучасна система освіти України, орієнтуючись на нові соціокультурні реалії, все більшого значення надає міжкультурному компоненту в педагогіці. Він передбачає розвиток в особистостей уміння взаємодіяти з представниками інших культур на засадах рівноправності, толерантності. Зважаючи на це, одним із основних завдань сучасної освіти є виховання особистості, котра здатна пізнавати й творити культуру шляхом діалогічного спілкування, що вимагає від усіх учасників педагогічного процесу високого рівня комунікативної культури, комунікативної компетентності, розвинутих навичок спілкування. У зв'язку з цим варто проводити зі студентами таку роботу, щоб вони усвідомили суть діалогу культур, адже більшості з них доведеться працювати у класах, які складаються з представників різних культурних груп.

Суть діалогу, як найбільш прийнятної форми людського спілкування, полягає в тому, що він орієнтований на майбутнє й заперечує віджиті стереотипи й догматичні міркування, а крім того передбачає фундаментальні знання про духовну структуру й інтелектуальну систему суспільства, з яким відбувається діалог й оволодіння необхідним об'ємом уявлень про духовні інтереси партнера. Діалог культур не можна зводити до поняття «обмін продуктами культури», коли духовні цінності, об'єднуючись, взаємоанулюються, й продовжується культурна автономізація.

Серед передумов, які роблять реальним діалог й розуміння іншої культури, дослідники називають той факт, що у світі немає й не було жодної культури, яка б цілком «випадала» із світової культури й не мала б нічого спільного з нею, як і не існує культури, яка б не мала індивідуальних рис.

Майбутні педагоги мають знати, що діалог між представниками різних культур можливий за наявності деяких загальних основ, які є необхідною умовою не лише самого процесу діалогу, а й взаєморозуміння між його учасниками. Тобто необхідним є погодження ціннісних та інших основ, мотивів, цілей тощо. Оскільки цінності культури не тільки об'єднують, але й розділяють. Треба виділяти можливі сфери взаємодії, які не переповнені ціннісними протиріччями й визначити сфери культури, в яких учасники діалогу ще не

готові йти шляхом погодження. Це дасть можливість запобігти конфліктним ситуаціям, які складаються між людьми. Отже, розуміння студентами важливості використання діалогу культур у своїй подальшій професійній діяльності, уміння його вести є важливою ознакою культури спілкування.

Культура спілкування сприяє конструктивній взаємодії у процесі комунікації і є складовою професіоналізму, а також являє собою єдність особистісно важливих світоглядних установок, тому варто організувати роботу з її розвитку в студентів так, щоб формувалися навички поведінки й спілкування, які б допомагали побудувати грамотні позитивні стосунки.

Для досконалої роботи у напрямку розвитку в студентів культури спілкування важливо зважати на наступні її показники та характеристики:

- 1) ступінь досконалості в оволодінні комунікативною системою знань;
- 2) сукупність умов, що забезпечують високий рівень розвитку комунікативної компетентності;
- 3) мова та інші допоміжні засоби комунікації;
- 4) ступінь відповідності мови літературним нормам;
- 5) комунікативна установка на спілкування з іншою людиною як найвищою цінністю;
- 6) сукупність моральних вимог, що стають для людини складовою її звичок й навичок, котрі проявляються в повсякденному спілкуванні;
- 7) уміння застосовувати етичні норми спілкування, комунікативні знання відповідно до етнопсихологічних особливостей індивіда, норм моралі конкретного суспільства з урахуванням загальнолюдських цінностей;
- 8) система загальноприйнятих категорій, установок, стереотипів, звичаїв, традицій, що регламентують міжособистісні стосунки.

Зважаючи на те, що культура спілкування це сукупність теоретичних знань, практичних умінь та навичок взаємодії, варто навчально-виховний процес будувати таким чином, щоб розвивалися всі складові даного феномену. Важливість цього процесу беззаперечна, адже культура спілкування є одним із вирішальних чинників успіху в налагодженні соціальних контактів. Разом з тим це гармонія професійних знань, комунікативних та морально-психологічних можливостей.

Розвиток культури спілкування в студентів передбачає перед усім розвиток здібностей та умінь правильно сприймати оточуючих, певною мірою вміти визначати характер людини, її настрій та внутрішній стан у конкретній ситуації взаємодії. Спираючись на це, шукати адекватний стиль та тон спілкування, правильно підбирати невербальні засоби, налаштовуватися на спокійний, доброзичливий характер побудови діалогу. Разом з тим, важливо розвивати у студентів уміння спілкуватися в різних життєвих ситуаціях, з людьми представниками різних етнічних, культурних, соціальних, вікових груп. І що важливо для майбутніх учителів, так це уміння співпрацювати в різних видах діяльності, яке також варто в них розвивати.

Підкреслюючи значущість навчально-виховних функцій педагогічного спілкування А.А. Леонтьєв відзначає, що «оптимальне педагогічне спілкування – таке спілкування вчителя із учнями в процесі навчання, яке створює найкращі умови для розвитку мотивації учнів і творчого характеру навчальної діяльності» [3, с. 154].

Культура спілкування спирається на розвиток низки психічних властивостей, мовлення, спеціальні соціальні установки, особливості мислення, зокрема відкритість, гнучкість, нестандартність. Для ефективного спілкування студенти повинні мати таку якість як емпатія, багатий словниковий запас, образність і правильність мовлення, вміти виділяти з почутого головне, ставити точно запитання, логічно будувати висловлювання тощо.

Звичайно, позитивно на розвиток культури спілкування у студентів впливають саме гуманітарні знання, які завдяки формуванню духовності й світоглядних установок сприяють удосконаленню комунікативної компетентності. Тому варто на заняттях використовувати по максимуму потенціал гуманітарних дисциплін. Разом з тим, варто спиратися й на інші

дисципліни, адже в комплексі вони сприятимуть якісному розвитку культури спілкування майбутніх учителів.

Розвиток культури спілкування у студентів педагогічних вищих навчальних закладів є головним чинником процесу навчання, адже вона являє собою систему знань про способи передавання інформації, особливості сприйняття один одного під час взаємодії, будується на основі загальнолюдських принципів спілкування й можливостей конкретних учасників комунікації і що важливо – є складовою професіоналізму.

Дана стаття не розкриває всі аспекти проблеми, тому подальші дослідження варто проводити у напрямку розгляду питань, пов'язаних із розвитком комунікативної компетентності студентів педагогічних вищих навчальних закладів, формування комунікативної культури у майбутніх учителів.

Список використаних джерел

1. Гасанов З.Т. Формирование культуры межнационального общения в многонациональном регионе / З.Т. Гасанов. – М. : Просвещение, 1994. – 125 с.
2. Заслуженюк В.С. Формування в школярів культури міжнаціонального спілкування / В.С. Заслуженюк, В.В. Присакар // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 22-28.
3. Леонтьев А.А. Психология общения / А.А. Леонтьев. 2-е изд. испр. и доп. – М. : Смысл, 1997. – 365 с.
4. Смирнова Н.М. Культура общения как социальный и личностный феномен / Н.М. Смирнова // Режим доступу <http://nmsmirnova.narod.ru/culturaob.htm>.

The article is devoted to the problem of communicative culture. The theoretical approaches to development of communication attitudes and skills in the future teachers are determined. The appropriateness of development of communicative competence of the students of the Pedagogical Colleges and Universities is proved.

Key words: *communicative culture, dialogue, intercultural communication, interaction.*

УДК 821(100).09

Лаврусевич Н. О., Лагодзинська Л. Ю.*

ОРИГІНАЛЬНИЙ ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ У ПРАКТИЦІ КУЛЬТУРОВІДПОВІДНОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

У статті аналізується вивчення художнього твору на мові оригіналу у практиці культуровідповідної освіти, розкривається значення мови та літератури народу для культурного діалогу в контексті засвоєння світових цінностей.

Ключові слова: *культуровідповідна освіта, оригінальна мова, художній текст, текст культури, міжкультурний діалог, концепція педагогічного розвитку, картина світу.*

Згідно з Законом України “Про освіту” вихідним моментом і необхідною умовою цілісності освітньої системи є спрямованість діяльності всіх її суб’єктів на становлення освіти нового типу, що відповідає потребам розвитку і самореалізації людини в нових соціокультурних ситуаціях [10]. Відповідно, одними з основних принципів освіти на сучасному етапі визначено органічний зв’язок літературної освіти зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей.

Ідея культуровідповідного навчання є також характерною концепцією педагогічного розвитку багатьох інших країн світу. Про це свідчить концепція «культурної грамотності»

* © Лаврусевич Н. О., Лагодзинська Л. Ю., 2012